

Chiel van den Akker

Pleidooi voor onvolledigheid

Enkele opmerkingen over geschiedenis en informatietechnologie

Informatietechnologie doet ons opnieuw de vraag stellen wat de aard van historische kennis is. Deze vraag stel ik hier aan de orde vanuit de stelling van Arthur Danto dat elk verslag van het verleden in wezen onvolledig is. Danto's inzichten over de aard van historische kennis zijn nog steeds actueel, ook omdat informatietechnologie het volledige verslag van het verleden letterlijk binnen handbereik lijkt te brengen. Het onderscheid tussen beschrijven en vertellen zal cruciaal blijken te zijn.

'For the whole point of history is not to know of actions as witnesses might, but as historians do, in connection with later events and as parts of temporal wholes.' Arthur Danto¹

I

'[A]ny account of the past is *essentially* incomplete.'² Deze uitspraak van de Amerikaanse filosoof Arthur Danto staat in dit artikel centraal. Danto verbindt er belangrijke inzichten aan over de aard van historische kennis, zoals we zullen zien. Die inzichten zijn nog steeds actueel. Ook omdat informatietechnologie het volledige verslag van het verleden letterlijk binnen handbereik lijkt te brengen.

De stelling dat elk verslag van het verleden in wezen *onvolledig* is, onderzoekt Danto door na te gaan wat een *volledig* verslag van het verleden *zou* zijn. Daartoe voert hij de Ideale Chroniqueur (I.C.) op: een denkbeeldige machine aan de hand waarvan Danto dus het tegenovergestelde beargumenteert. Hij geeft er de volgende beschrijving van:

'He knows whatever happens the moment it happens, even in other minds. He is also to have the gift of instantaneous transcription: everything that happens across the whole forward rim of the Past is set down by him, as it happens, the way it happens.'³

De I.C. zouden we nu een *data processing machine* noemen.⁴ Door steeds direct te omschrijven wat er gebeurt zoals het gebeurt genereert hij een ideale kroniek, en daarmee een volledige database van het verleden. Deze machine, die Danto in 1965 introduceerde, is echter niet langer sciencefiction: een denkbeeldige machine in een filosofisch argument. Google Nieuws doet ons bijvoorbeeld denken aan de I.C.⁵ Het verzamelt voortdurend nieuws op het moment dat er nieuws is. Elke nieuwsbericht is een directe omschrijving van een gebeurtenis zoals het gebeurt op het moment dat het gebeurt (of in ieder geval niet snel daarna). Misschien dat Google Nieuws niet alles noteert; zeker is dat het heel veel opmerkt.⁶ Een ander en niet minder interessant project in dit verband is het NewsReader Project, een Europees project onder leiding van Piek Vossen van de Vrije Universiteit in Amsterdam, dat vorig jaar in januari startte.⁷ In de brochure van dit project lezen we het volgende: 'A History Recorder is a computer program that 'reads' daily streams of news and stores exactly what happened, where and when in the world, and who was involved.'⁸ Het doel van dit project is onmiskenbaar de ontwikkeling van de Ideale Chroniqueur!⁹

Met de I.C. zouden we over een volledig verslag van het verleden beschikken. De I.C. vergeet niets, zoals mensen dat wel doen. Ook is de I.C. niet vooringenomen, zoals mensen dat wel zijn (wel houdt de I.C. die vooringenomenheid nauwkeurig bij). En doordat gebeurtenissen worden omschreven op het moment dat ze gebeuren zoals ze gebeuren, biedt de I.C., wanneer we hem raadplegen, directe toegang tot het verleden. Na elk jaar hebben we een definitief verslag van dat jaar. Toekomstige historici zouden ten allen tijde hun beschrijvingen kunnen controleren door gebruik te maken van de zoekfunctie waarmee we de door de I.C. gegenereerde database zouden uitrusten. Het verleden zou letterlijk *at our fingertips* zijn! Zouden we om deze redenen een dergelijke machine niet moeten omarmen?

II

Iedereen die bekend is met het werk van Danto zal zich herinneren dat de I.C. een belangrijke tekortkoming heeft: het kan geen narratieve uitspraken (*narrative sentences*) genereren.¹⁰ Een narratieve uitspraak beschrijft een eerdere gebeurtenis in termen van een latere gebeurtenis. Dus de uitspraak

'De auteur van *Analytical Philosophy of History* is geboren in Ann Arbor' is een narratieve uitspraak omdat het de geboorte van Danto (op 1 januari 1924) beschrijft in termen van de publicatie van zijn *Analytical Philosophy of History* (in 1965). De I.C. kan dergelijke narratieve uitspraken niet formuleren: hij omschrijft immers gebeurtenissen op het moment dat ze gebeuren zoals ze gebeuren. Op het moment dat Danto werd geboren kon de I.C. dus niet noteren dat de auteur van *Analytical Philosophy of History* werd geboren.¹¹ De I.C. heeft met andere woorden geen kennis van de toekomst. Natuurlijk, de historicus heeft dat ook niet, maar de historicus heeft wel kennis van de toekomst van personen die in het verleden leefden, en die kennis heeft de I.C. niet. Dat de door de I.C. gegenereerde lijst van omschrijvingen geen narratieve uitspraken bevat is een tekortkoming die duidelijk maakt dat kennis van het verleden ook de relaties tussen gebeurtenissen betreft, waarbij latere gebeurtenissen eerdere gebeurtenissen betekenis geven.¹² Het perspectief van de I.C. is het perspectief van de historische getuige, het contemporaine perspectief, terwijl de historicus een retrospectief perspectief inneemt.

Maar waarom zouden we de I.C. niet de mogelijkheid geven om omschrijvingen van eerdere gebeurtenissen aan te passen in het licht van latere gebeurtenissen? Een reden om dat niet te doen zou zijn dat de I.C. dan voortdurend zijn directe omschrijvingen moet herschrijven waardoor die uiteindelijk uit zijn database gewist zouden worden. Daarom doen we er misschien beter aan de I.C. een medemachine te geven: de Ideale Herschrijver, die de omschrijvingen van de I.C. steeds aanpast op het moment dat een latere gebeurtenis daartoe aanleiding geeft. Een dergelijke machine zou dus alle mogelijke narratieve uitspraken noteren. Zou deze machine de historicus niet enorm helpen? Deze machine heeft echter ook zijn mankementen – niet technisch maar conceptueel. Een probleem is dat de Ideale Herschrijver zijn taak niet zal vervullen zolang de tijd voortschrijdt, want nieuwe gebeurtenissen zorgen er steeds voor dat er nieuwe narratieve uitspraken moeten worden geformuleerd. Dit is misschien een mankement waarmee we kunnen leven. Een belangrijker mankement is dat de Ideale Herschrijver voortdurend narratieve uitspraken formuleert zonder daarbij te discrimineren tussen relevante en niet-relevante narratieve uitspraken. De Ideale Herschrijver heeft geen criteria op basis waarvan hij kan bepalen welke narratieve uitspraken interessant of van belang zijn en welke niet. Dit probleem kent de I.C. overigens ook: hij omschrijft alles wat er gebeurt zoals het gebeurt zonder belangrijke van

niet belangrijke omschrijvingen te scheiden.¹³ De Ideale Herschrijver is in ieder geval minder ideaal dan we zouden denken. *Vertellingen*, daarentegen, maken *wel* duidelijk wat relevant is en wat niet. Narratieve uitspraken *in* een verhaal zijn op hun best een *indicatie* dat een bepaalde gebeurtenis om een bepaalde reden relevant is. Danto verwoordt het zo:

‘a particular thing or occurrence acquires historical *significance* in virtue of its relation to some other thing or occurrence in which we happen to have some special interest, or to which we attach some importance, for whatever reason. Narrative sentences then are frequently used to justify the mention, in a narrative, of some thing or event whose significance might otherwise escape a reader.’¹⁴

Dit staat ver af van een database van directe omschrijvingen van gebeurtenissen waarmee we over een volledig verslag van het verleden zouden beschikken. In plaats ervan spreken we nu over vertellingen waarmee de historische betekenis van gebeurtenissen inzichtelijk wordt. Of levert een dergelijke database de historicus de elementen *waaruit* hij vervolgens een verhaal kan samenstellen? Op basis van de woorden in omschrijvingen en de categorieën waartoe die woorden behoren zouden er relaties tussen omschrijvingen kunnen worden gelegd. De suggestie is dat omschrijvingen van gebeurtenissen bouwstenen van verhalen zijn.¹⁵ Die suggestie is echter misleidend, zo niet eenvoudigweg onjuist. Louis Mink merkt in dit verband in aansluiting op Danto het volgende op:

‘to furnish historiography, or any of our storytelling activities, with an inventory of types of basic events, which holds standard descriptions of each, could not improve the intelligibility or cognitive value of narratives. This is not because such a project is impossible or undesirable, even if it were both. It is rather because if it were successful it would render narrative form wholly superfluous for the understanding of events; for in stipulating standard descriptions of events (combined with the body of theory that such descriptions are designed to serve) it would rather rule out the redescrptions that are required in the construction of narrative.’¹⁶

Met dit citaat wordt duidelijk waarom het onjuist is om te zeggen dat een database van omschrijvingen de historicus de elementen aanlevert om daar vervolgens een verhaal uit samen te stellen. “Events” (or more precisely, descriptions of events) are not the raw material out of which narratives are constructed; rather an event is an abstraction from a narrative, zegt Mink.¹⁷ Danto en Mink benadrukken dat *beschrijvingen* van gebeurtenissen en

vertellingen van gebeurtenissen twee verschillende zaken zijn. Ook Frank Ankersmit doet dat. Om een afzonderlijke gebeurtenis te identificeren, hebben we een of meerdere beschrijvingen nodig die ons in staat stellen te *weten* wat er waar gebeurt en hoe dat gebeurt. Willen we daarentegen weten wat de historische *betekenis* (*significance*) van een gebeurtenis is, dan moeten we het verhaal erover lezen. Alleen in de context van een verhaal heeft een gebeurtenis een historische betekenis.¹⁸

De opmerkingen van Mink doen ons ook realiseren dat thesauri die gebruikt worden om artefacten in informatiesystemen te omschrijven, zoals AAT (Art and Architecture Thesaurus) en Iconclass die musea gebruiken, tot het domein van beschrijvingen behoren. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor standaarden zoals RDF (Resource Description Framework) en XML (Extensible Markup Language) waarmee informatie wordt gemodelleerd en gerepresenteerd zodat het uitgewisseld kan worden. De informatiewetenschapper Ryan Shaw merkt op dat de meeste computationeel linguïsten uitgaan van de opvatting dat gebeurtenissen geïdentificeerd worden middels beschrijvingen daarvan.¹⁹ Inderdaad, het detecteren van eigennamen (*named entity recognition*) en handelingswerkwoorden (action verbs) zijn typerend voor de opvatting dat een verwijzing naar een gebeurtenis een verwijzing naar een gebeurtenis 'onder een beschrijving' is.

III

We kunnen nu een viertal zaken concluderen.

1. De Ideale Chroniqueur maakt duidelijk waar het *niet* om gaat in de geschiedbeoefening. Dat elk verslag van het verleden *in essentie* onvolledig is, is geen tekortkoming inherent aan de geschiedbeoefening zelf, maar het gevolg van de *open toekomst*. Zolang de toekomst open is, zal het verleden veranderen. Een volledig verslag van het verleden veronderstelt daarom dat we beschikken over een volledig verslag van de toekomst, en het is duidelijk dat we niet over een dergelijk verslag beschikken. Het verslag van de toekomst is profetisch omdat het suggereert te weten wat de historische betekenis is van toekomstige gebeurtenissen. Danto voegt hier aan toe dat het idee van een verslag van de toekomst zichzelf ondergraft, omdat als we weten wat de toekomst ons brengt we ook in staat zijn die kennis te falsificeren, maar als we daartoe in staat zijn, dan weten we dus *niet* of de toekomst ons brengt wat het verslag zegt *dat* het ons brengt.²⁰ Dat elk verslag van het verleden onvolledig is, is dus geenszins een tekortkoming:

het behoort tot de essentie ervan.

2. De I.C. als idee is enkel begrijpelijk in zoverre het verleden als *bepaald* wordt opgevat. De lijst van directe omschrijvingen is immers volledig in zoverre het gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden omschrijft. Missen er in de lijst omschrijvingen van gebeurtenissen, dan is de lijst niet volledig.²¹ Van belang hier is dat deze aanname een specifiek concept van gebeurtenissen veronderstelt. Gebeurtenissen zijn hier altijd gebeurtenissen *onder een beschrijving*. De I.C. is immers een volledige representatie van het verleden die alles wat er gebeurt direct omschrijft. Maar in plaats van gebeurtenissen 'onder een beschrijving' zijn er ook gebeurtenissen *onder een vertelling*. En we kunnen niet zeggen dat een gebeurtenis *G* een gebeurtenis 'onder een beschrijving' in de I.C. is en een gebeurtenis 'onder een vertelling' in een bepaald verhaal. Want het is de beschrijving of het verhaal waarmee bepaald wordt wat *G* is. *G* is met andere woorden niet eerst gegeven, en vervolgens 'onder een beschrijving' en/of 'onder een verhaal' gebracht. Beschrijven en vertellen zijn verschillende wijzen om *G* te *individualiseren*. Als we verwijzen naar gebeurtenissen, dan doen we dat naar gebeurtenissen onder een bepaalde beschrijving, zoals de taalfilosofie ons geleerd heeft. Als we verwijzen naar historische gebeurtenissen en het gaat ons om hun *historische betekenis*, dan doen we dat naar gebeurtenissen onder een bepaalde vertelling, zoals het narrativisme ons geleerd heeft.

3. Één zaak hebben we niet aan de orde gesteld. Dat de I.C. geen narratieve uitspraken kan genereren is een tekortkoming in het licht van de interesse van de historicus die latere gebeurtenissen met eerdere gebeurtenissen in verband brengt. Hier kan tegenin worden gebracht dat die tekortkoming er niet toe doet als we van interesse veranderen. De directe omschrijvingen of de relatie tussen latere en eerdere gebeurtenissen zijn misschien helemaal niet interessant; interessant is de data zelf. En of die volledig is of niet doet er ook niet toe: als er maar genoeg van is. In de data moeten we op zoek naar *patronen*. Deze opmerkingen zijn denk ik terecht. Het staat buiten kijf dat informatietechnologie de mogelijkheid biedt om (nieuwe) patronen in data te ontdekken. En ik denk dat we nog veel kunnen verwachten van methodieken en software om die patronen te vinden. Het spreekt echter niet tegen wat ik in dit essay betoogd heb. Patronen in data maken ons namelijk opmerkzaam op gebeurtenissen 'onder een beschrijving'.²² Dit volgt uit het concept 'patroon' zelf. Patronen worden ontdekt in data waarmee de objecten de eigenschap aangemeten

krijgen onderdeel van het patroon te zijn. Op het onderscheid tussen een gebeurtenis ‘onder een beschrijving’ en een gebeurtenis ‘onder een vertelling’ is het dus niet van invloed.

4. Over dit onderscheid is natuurlijk veel meer te zeggen. Zo kunnen we gebeurtenissen ‘onder een beschrijving’ met het sciëntisme associëren en gebeurtenissen ‘onder een vertelling’ met het historisme.²³ We zouden dan vervolgens kunnen stellen dat de informatiewetenschap sciëntistisch is terwijl de geschiedbeoefening historistisch is. De eerste beschouwt een beschrijving van een gebeurtenis adequaat in zoverre het gebruik maakt van wetenschappelijke standaarden voor adequate beschrijvingen. De historicus beschouwt een vertelling van een gebeurtenis adequaat in zoverre die vertelling de historische significantie van een gebeurtenis inzichtelijk maakt. En dat wil onder meer zeggen dat de gebeurtenis gerelateerd is aan later gebeurtenissen en onderdeel is van een temporele eenheid.

IV

Afgelopen herfst overleed Danto op 89-jarige leeftijd. Zijn werk heeft nog niets aan kracht ingeboet. Misschien is het wel actueler dan voorheen. Informatietechnologie doet ons opnieuw de vraag stellen wat de aard van historische kennis is. Danto heeft hier veel verstandigs over gezegd.

Noten

1. Danto, *Danto Narration and Knowledge* (New York: Columbia University Press, 1985), 183. In dit boek is Danto's *Analytical Philosophy of History* uit 1965 integraal opgenomen. Mijn onderzoek naar de aard van geschiedschrijving in het licht van informatietechnologie is gefinancierd door NWO in het kader van het CATCH-Agora programma, subsidie 640.004.801. Alle verwijzingen naar URL's zijn voor het laatst op 27-04-2014 geraadpleegd.
2. Danto, *Narration*, 17.
3. Danto, *Narration*, 149.
4. Iedereen mag zich de I.C. voorstellen zoals hij wenst, zolang de mogelijkheden van de I.C. zich maar tot deze beschrijving beperken.
5. Zie voor de website van Google Nieuws: <https://news.google.nl/>.
6. We kunnen ons voorstellen dat we Google Nieuws met bijvoorbeeld Twitter en Facebook combineren om over nog meer directe omschrijving van wat er gebeurt op het moment dat het gebeurt zoals het gebeurt te beschikken.

7. Zie voor de website van het NewsReader project: <http://www.newsreader-project.eu/>.
8. Deze brochure is online te raadplegen. Zie hiertoe: <http://www.newsreader-project.eu/files/2012/12/brochureNewsReader.pdf>.
9. Een verschil is dat de I.C. niet alleen nieuws noteert, maar alles noteert, dus ook wat mensen zeggen, voelen en denken, waarbij het spreken, voelen en denken zelf de gebeurtenissen zijn die direct worden omschreven (de directe omschrijving is dan: persoon p zegt/voelt/denkt s).
10. Danto, *Narration*, 151-152.
11. De I.C. kan wel *daadwerkelijk* gedane narratieve uitspraken bevatten in de zin dat het doen van een narratieve uitspraak een gebeurtenis is die direct omschreven kan worden. De I.C. genereert dan nog steeds directe omschrijvingen en produceert niet zelf narratieve uitspraken (het genereert de directe omschrijving 'narratieve uitspraak s is gedaan').
12. Dit punt van Danto is veelal niet bekend bij informatiewetenschappers. De uitzondering hierop is Ryan Shaw, die het wel aan de orde stelt. Zie zijn "From Facts to Judgments: Theorizing History for Information Science," *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology* 36:2 (2010): 13-8.
13. Google Nieuws en The NewsReader Project noteren nieuws, zodat er zich al een schifting in belangrijk en minder belangrijk heeft voorgedaan. Maar hoe meer deze programma's noteren, hoe groter de urgentie om criteria te formuleren wat wel en wat niet op te nemen. Google Nieuws brengt verder al een schifting aan door nieuws in categorieën aan te bieden, waarbij gebruikers zelf ook selecties kunnen maken. Deze categorieën zijn in dit geval de criteria. Ook moeten we ons realiseren dat criteria in de loop der tijd veranderen.
14. Danto, *Narration*, 167.
15. Dit doet ons denken aan Hayden White's definitie van geschiedschrijving als 'making stories out of mere chronicles'. White, "The Historical Text as Literary Artifact," *Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism*, (Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1978), 83. Wat er mis is met die definitie maak ik duidelijk in mijn "Mink's Riddle of Narrative Truth," *Journal of the Philosophy of History*, 2013(3), 346-370.
16. Louis Mink, "Narrative Form as a Cognitive Instrument [1978], *Historical Understanding*, (Ithaca and London: Cornell University Press, 1987), 200.
17. Mink, "Narrative Form", 201.
18. Frank Ankersmit, *Narrative Logic. A Semantic Analysis of the Historian's Language* (Krips Repro: Meppel 1981), 118-125. Dat een gebeurtenis alleen een historische betekenis heeft in de context van een verhaal is een centrale stelling van Danto in zijn *Narration*, 11, en van Mink in zijn "Narrative Form", 200-1.
19. Shaw, "A Semantic Tool for Historical Events," in *Proceedings of The 1st Workshop on EVENTS: Definition, Detection, Coreference, and Representation*, (The Association for Computational Linguistics: Atlanta, Georgia 14 June 2013), 38. Hij zegt: 'Most work in NLP [natural language processing] adopts a theory of events that can be traced to Donald Davidson. Shaw schrijft verder: 'I characterize two basic positions, one which takes events to be concrete individual items in the world, and one which

takes events to be products of language (specifically narrative language).’ (39). De eerste opvatting associeert hij met Donald Davidson. De tweede met Mink (en hij citeert de passage die ik ook zojuist citeerde, waarin Mink gebeurtenissen abstracties van verhalen noemt). Shaw’s onderscheid lijkt me niet correct. Mink kan best aanvaarden dat gebeurtenissen concrete afzonderlijke entiteiten zijn. Om dergelijke entiteiten te identificeren hebben we een of meerdere beschrijvingen nodig. In die zin kunnen we alleen verwijzen naar gebeurtenissen ‘onder een beschrijving’. Davidson onderzoekt hoe een afzonderlijke gebeurtenis te identificeren. Mink’s punt is dat beschrijvingen van gebeurtenissen niet het materiaal zijn waaruit de historicus zijn verhaal opbouwt. Mink zegt nergens dat gebeurtenissen ‘het product van taal’ zijn (dat zou natuurlijk ook een merkwaardig uitspraak zijn). Dat gebeurtenissen abstracties van vertellingen zijn wil zeggen dat de historische betekenis van een gebeurtenis alleen in de context van een verhaal inzichtelijk is. Er is geen reden om aan te nemen dat Mink een andere opvatting over wat gebeurtenissen zijn heeft dan Davidson. Davidson en Mink spreken elkaar niet tegen: ze hebben het over verschillende dingen.

20. Danto, *Narration*, 284.
21. Een ander probleem is dat de lijst onvolledig is in zoverre het gebeurtenissen die *niet* hebben plaatsgevonden niet omschrijft. Historici vinden het heel gewoon om te benadrukken dat gebeurtenissen niet hebben plaatsgevonden.
22. Prototypisch voor automatische detectie van patronen is het werk van Erez Aiden en Jean-Baptiste Michel in hun *Uncharted. Big Data as a Lens on Human Culture* (New York: Riverhood Books, 2013).
23. Voor dit onderscheid zie ook Frank Ankersmit, *Meaning, Truth, and Reference in Historical Representation*, (Ithaca and London: Cornell University Press), 3.